

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з
економічної теорії

на тему:

«Структура ВВП: зв'язок з економічною динамікою»

Студентки 2 курсу групи ОДС-21

Джерелейко Ю.А.

Науковий керівник: к.е.н. Івашук Ю.П.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Члени комісії

_____

(Підпис) (Прізвище та ініціали)

_____

(Підпис) (Прізвище та ініціали)

_____

(Підпис) (Прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2017 р.

План

Вступ

1. Теоретичні основи розрахунку показника ВВП.
2. Показник ВВП як інструмент міжнародних порівнянь рівня розвитку країн.
3. Аналіз структури та динаміки ВВП України.
4. ВВП, добробут та рівень життя: тенденції виходу за межі СНР.

Висновки

Список використаної літератури

Зміст

Вступ.....	4
Розділ I. Теоретичні основи розрахунку показника ВВП.....	6
Розділ II. Показник ВВП як інструмент міжнародних порівнянь рівня розвитку країн.	9
Розділ III. Аналіз структури та динаміки ВВП України.	15
Розділ VI. ВВП, добробут та рівень життя: тенденції виходу за межі СНР.	21
Висновки.....	28
Список використаної літератури.	30

Вступ

Актуальність теми. У зв'язку із переходом України до ринкових економіки виникає необхідність реконструювати національну статистику, ввести показники й систему показників, які пристосовані для характеристики діяльності ринкової економіки. Це стосується і таких макроекономічних показників, які покликані забезпечувати характеристику головних результатів та пропорцій економічного розвитку. Разом з входом України до Міжнародного валютного фонду (МВФ) і до Міжнародного банку реконструкції й розвитку (МБРР) виникла необхідність застосовувати в національній статистиці системи національних рахунків (далі, – СНР), які застосовується в більшості країнах світу[4, С. 95-96].

Одним із головних елементів СНР є валовий внутрішній продукт, що відображає соціально-економічний розвиток суспільства. Дослідження й прогнозування ВВП на різноманітних стадіях економічного обороту є загальнообов'язковим для умов перехідної економіки, коли методичне забезпечення не достатньо вивчене, а сам досвід прогнозних розрахунків, який набутий у країн з ринковими розвиненими економіками, не може бути застосований для України через неадекватні обставини розвитку економіки. Разом з тим науково-аргументований прогноз, який застосовується до виробництва ВВП дозволяє оцінити та проаналізувати наслідки реалізації економічної політики держави. Також важливу значимість набуває можливість дослідити наслідки державної економічної політики, яка реалізується у різних секторах економіки, які нерівно впливають на підсумки економічної політики й економічне зростання.

Для оцінки стану економіки України за роки її незалежності доцільно проаналізувати динаміку таких показників, як реальний ВВП, рівень безробіття, експорт, імпорт, доходи та видатки бюджету, рівень мінімальної, середньої зарплати та прожиткового мінімуму тощо.

Таким чином, практична значимість вище наведених проблем і об'єктивна необхідність дослідження аналізу динаміки ВВП в Україні зумовили актуаль-

ність теми дослідження курсової роботи, мету й завдання, предмет та об'єкт дослідження.

Об'єктом дослідження виступає ВВП як індикатор економічного добробуту.

Предметом дослідження є аналіз взаємозв'язку структури ВВП з економічною динамікою (на прикладі України).

Метою дослідження є аналіз динаміки та структури валового внутрішнього продукту в Україні.

Поставлена мета передбачає вирішення низки завдань, зокрема:

- розгляд теоретичних основ розрахунку показника ВВП;
- визначення доцільності використання ВВП в якості інструмента міжнародних порівнянь рівня розвитку країн;
- простеження взаємозв'язку структури ВВП із його економічною динамікою;
- виокремлення альтернативних індикаторів добробуту економічних систем.

Структура дослідження. Курсова робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури. Список використаних джерел включає 19 найменувань.

Розділ I. Теоретичні основи розрахунку показника ВВП

Перехід статистики України на принципи СНР розпочато з прийняттям постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р. №727 «Про впровадження системи національних рахунків». За методологічну основу СНР в Україні було взято проект СНР, остаточно прийнятий в 1993 р. Комісією Європейських співтовариств, Міжнародним валютним фондом, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Організацією Об'єднаних Націй та Світовим банком. За змістом СНР має також відповідати вимогам Європейської системи національних та регіональних розрахунків, прийнятої у 1995 р.

Первинним показником в обчисленні макроекономічних показників є валовий внутрішній продукт. ВВП — головний індикатор економічного розвитку і найповніший показник сумарного обсягу виробництва товарів та послуг за певний період. В Україні розрахунки ВВП здійснюють лише з середини 90-х із переходом від статистики Балансу народного господарства до прийнятої в усьому світі СНР [11].

Валовий внутрішній продукт – є одним із важливих макроекономічних показників системи національних рахунків, який являє собою вартість кінцевих товарів і послуг, що вироблені в межах території певної країни за певний період національними та іноземними ресурсами (резидентами і нерезидентами).

Застосовують такі способи обчислення величини ВВП:

- 1) ВВП обчислюють як суму доданих вартостей (виробничий метод). У створенні ВВП бере участь сектор державного управління, отже, звідси слідує, що ВВП можна обчислити як суму валових доданих вартостей додати чисті податки. А чисті податки дорівнюють різниці між податками та субсидіями на продукти і імпорт.
- 2) Величини ВВП обчислюється сума первинних доходів макроекономічних суб'єктів (розподільчий метод). За спрощеним виглядом формула розрахунку ВВП розподільчим методом має вигляд:

$$\mathbf{ВВП = W + P + іч + R + Тнч + A,} \quad (1)$$

де W – заробітна плата, P – прибуток корпорацій і підприємств, $іч$ – чистий процент, R – рентна плата, $T_{нч}$ – непрямий чистий податок на бізнес, A – амортизація капіталу.

- 3) Метод обчислення ВВП за потоком витрати (кінцевого використання). Базується на тому, що вартість виробленого продукту рівна вартості реалізованого продукту. За цим методом ВВП розраховують за такою формулою:

$$\text{ВВП} = C + I_{в} + G + NE, \quad (2)$$

де C – споживчі витрати, $I_{в}$ – валові приватні інвестиційні витрати, G – державні витрати на закупівлю продуктів та послуг, NE – чистий експорт. [2, С. 25]

Особливістю розподільного методу розрахунку ВВП є те, що один з його макрокомпонентів (валовий прибуток чи валові змішані доходи) являє собою балансує статтю обчислення створення доходів та розраховується сальдовим шляхом, інакше кажучи як різниця між валовим внутрішнім продуктом і другими макрокомпонентами первинних доходів (оплата за працю та чисті податки з виробництва і імпорт). Отже, порівняно із іншими методами він має підлеглий характер.

Із вище наведених методів обчислення ВВП найчастіше застосовується виробничий метод та метод кінцевого використання (їх використовують у більшості країнах ЄС). Вибір пояснюється наявністю вірогідної, надійної інформаційної бази [8].

На обсяг ВВП впливають зміни об'єму виробництва і ціни. Тому вирізняють номінальний та реальний ВВП і при цьому застосовують два види цін: поточні та постійні ціни.

Номінальний ВВП – це показник загального обсягу виробництва, який обчислюється у поточних цінах, тобто у фактичних цінах даного року.

$$\text{ВВП}_{н} = \sum p_1 q_1, \quad (3)$$

де p_1 – ціни товарів в поточному періоді, q_1 – обсяг виробництва в поточному році.

Реальний ВВП – це показник загального обсягу виробництва, який обчислюється в постійних цінах, тобто цінах року, який приймається як базовий.

$$\text{ВВП}_p = \sum p_0 q_1, \quad (4)$$

де p_0 – товарів в базовому періоді, q_1 – обсяг виробництва в поточному році.

Індекс Пааше, котрий розрахований для товарів та послуг, які входять до ВВП країни, називають дефлятором ВВП.

Дефлятор ВВП – це ціновий індекс, який показує цінові зміни одного року щодо іншого і таким чином допомагає порівняти реальний ВВП з номінальним ВВП.

$$\text{Дефлятор ВВП} = \frac{\text{ВВП}_n}{\text{ВВП}_p} * 100\%, \quad (5)$$

де ВВП_n – номінальний ВВП, ВВП_p – реальний ВВП.

ВВП – головний індикатор економічного розвитку і найбільш повний показник сумарного обсягу виробництва товарів і послуг, що використовується при міжнародних порівняннях розвитку різних країн, вимірюванні національного добробуту суспільства та продуктивності праці. Але він також має ряд недоліків, адже не включає: вартість витрат матеріальних ресурсів, працю домашніх господарств та домогосподарств, надання послуг господарствам, фінансові операції, перепродаж товарів, тіньову економіку, якість продукції, контрабанду, нелегальну торгівлю зброєю, якість урбанізації тощо [10, С. 143].

Розділ II. Показник ВВП як інструмент міжнародних порівнянь рівня розвитку країн.

У 1968 р. ООН створила Програму міжнародних зіставлень ВВП (далі, - ПМЗ), з метою отримання інформації, що давала б можливість порівняти рівні розвитку й ефективності економік країн світу, оцінити їх зростання і рівень добробуту населення. В основу ПМЗ покладено розрахунок ВВП за методом кінцевого використання (тобто за категоріями витрат). Починаючи з 1980 р., зіставлення проводилися один раз на кілька років за регіональним принципом. Сьогодні результати міжнародних зіставлень використовуються міжнародними організаціями (ООН, ЄБС, МВФ, ОБСР, МБРР), органами держави і неурядовими організаціями країн світу, а також деякими науковцями для практичних і аналітичних робіт [15, С. 207].

Для встановлення рівня соціально-економічного росту країн в міжнародних зіставленнях застосовують декілька груп показників-індикаторів. Такі показники як ВВП і ВВП на одну особу, які розраховані в доларах США, є найважливішими індикаторами рівня соціально-економічного розвитку. Міжнародна статистика згруповує відомості про ВВП в країнах, що обчислюється національними органами статистики у поточних цінах, які діють в цих країнах. Існує два способи перерахунку ВВП з національної валюти у валюту США: 1) 1 спосіб - згідно поточного валютного курсу 2) 2 спосіб - згідно паритету купівельної спроможності (далі - ПКС).

Перший спосіб застосовується, здебільшого, в аналізі МВФ. Привабливість цього способу полягає у відносній легкості розрахунків. В країнах, де курси валюти близькі до ПКС, наслідки розрахунків двома методами часто досить близькі. Але в тих державах, де валютні курси та ПКС різко різняться (країни СНД, країни, які розвиваються, країни з високою часткою економіки натурального традиційного типу), реальні розміри ВВП порівняно із розвинутими країнами світу занижуються. Сума ВВП всіх країн у світовому вимірі складає світовий валовий продукт. Згідно ПКС світовий ВВП в передкризовий 2007 р. ся-

гав 64,9 трлн. дол. США. На сьогоднішній день світовий валовий продукт становить 119,884 трлн. дол. США [3].

Паритет купівельної спроможності являє собою коефіцієнт перерахунку національної валюти в одну єдину валюту (насамперед долар США) із врахуванням різниці у рівнях цін серед країн. Для розрахунку ПКС застосовують товари-представники із первинних товарних груп. Всього у розрахунок включаться 600-800 назв споживчих товарів та послуг, від 200 до 300 інвестиційних товарів та від 10 до 20 умовних будівельних об'єктів, а також послуги органів державного управління. Всі ці товари оцінюють згідно ринкових цін в національній валюті та згідно цін в доларах США. Порівняння сумарних величин демонструє паритет купівельної спроможності обох валют.

Корекція обсягів ВВП з допомогою ПКС здійснюється з ціллю усунення помітних інституціональних різниць між країнами з не однаковим типом національного господарювання. Все-таки скориговані ВВП надають можливість визначити місце (тобто рейтинг), яке займає економіка країни в порівнянні із іншими країнами світу. Дані, що розраховані згідно паритетів купівельної спроможності, більш достовірно відображають співвідношення економічного розвитку різних країн.

В межах міжнародних зіставлень разом із ПКС визначають такі аналітичні показники як: індекси реального ВВП згідно кінцевих витрат в цілому і на одну особу; зрівняння рівнів цін [18, С. 25].

Схожим до макропоказника ВВП на одну особу існує інший індикатор економічного розвитку – це національний дохід на одну особу. Він ліпше характеризує рівень достатку населення, оскільки, в порівнянні з ВВП, до показника національного доходу не відноситься споживання основного капіталу (або амортизація), непрямі податки та державні субсидії на виробництво й імпорт.

До системи вимірників рівня життя населення відносять показники кінцевого споживання і структури споживчих витрат. В розвинених країнах порівняно високу частку займають витрати на придбання споживчих предметів тривалого користування, більша частка нагромадження та вкладень у нерухомість,

витрати на освіту і витрати на охорону здоров'я. В країнах із слабкою економікою здебільшого переважають витрати на предмети першої необхідності та харчування.

Програма міжнародних зіставлень виставляє певні вимоги до розрахунку міжнародних індексів, а саме:

- 1) відповідність результатів. Це означає, що на підсумки порівняння впливають ціни тільки тих країн, які зрівнюються. Ця умова виконується лише за прямих парних зрівнянь. Наприклад, якщо порівнювати ВВП Польщі і України, то необхідно застосовувати ціни або України, або Польщі, або користуватися середніми цінами двох країн;
- 2) незалежність від обраної базової країни (або інваріантність індексів). Інакше кажучи, кінцеві результати порівняння не повинні залежати від того, яку країну обрано за базу порівняння. Коли використовуються методи, які не гарантують інваріантності індексів, тоді підсумки зіставлення будуть залежати саме від вибору країни, яка є базовою;
- 3) транзитивність (або переведення індексів) значить логічне взаємоузгодження індексів, воно унеможливорює суперечливі результати, інакше кажучи результати прямого зіставлення мають дорівнювати підсумкам зіставлення через треті країни. Умова транзитивності є важливою для багаторівневих порівнянь тому, що індекси, які обчислені для певних країн, мають бути взаємоузгоджені та не давати неоднозначних підсумків;
- 4) внутрішня узгодженість індексів. Індеси для показника загалом мають бути узгоджені з індексами для складових цього показника. Ця умова збігається з вимогою адитивності - коли обсяг показника мусить дорівнювати сумі обсягів елементів (складових) цього показника;
- 5) вимога незалежності індексів від обраної системи одиниць вимірювання. Ясно, що результати порівняння повинні бути ідентичними незалежно від того, одиницями виміру якої країни при цьому користують-

ся (також важливо, щоб для зрівняння використовувалася одна система виміру).

Рівень соціально-економічного розвитку країни в загальному дуже точно віддзеркалює структура зайнятості населення. Цей рівень, зазвичай, є прямо пропорційним до частки населення, яке зайняте в сфері послуг, та обернено пропорційним до частки населення, яке зайняте у сільському господарстві. В розвинених країнах виникає постійне зниження частки зайнятих у промисловому секторі економіки, а у країнах, які розвиваються, – навпаки.

Зважаючи на критерії, які характеризують економіко-соціальний розвиток (середня, вища освіта, рівень урбанізації і і письменність), виділяють такі типи країн:

1. Країни з розвинутою економікою – це 23 країни, де проживає 15% населення світу, вони виготовляють 3/5 частину світової продукції промисловості. Ці країни мають великі фінансові ресурси, на їх частку приходиться 9/10 частини іноземних інвестицій. Головною закономірністю цих країн є - наявність розвинутого господарства, у якому об'єднуються державну діяльність і діяльність потужних груп національного, а також транснаціонального капіталу.

Значне місце займають головні країни (так звана "велика сімка") - США, Японія, Франція, ФРН, Велика Британія, Канада і Італія [17].

На ці країни припадає майже 50% ВВП та промислового виробництва світу. Для них характерні наступні риси: вони є постіндустріальними або індустріальними, їхні корпорації контролюють головну частину господарства світу.

До інших країн такого типу відносять такі малі промислово розвинені країни Європи як Нідерланди, Швеція, Швейцарія, Бельгія та ін., і такі промислово розвинені країни як Австралія, ПАР, Нова Зеландія.

2. Середньорозвинені країни з перехідною економікою, в яких розвинувся сучасний механізм ринкової економіки. Їхнє господарство має нижчі економічні показники в порівнянні з розвиненими державами світу і не остаточно розвинуто структуру господарства.

Це такі країни як Іспанія, Туреччина, Португалія, Греція, а також такі країни нової індустріалізації як Республіка Корея, Сінгапур, Тайвань, Уругвай, Мексика, Бразилія та ін. В середньорозвинених країнах проходять динамічні процеси трансформації господарства. Причиною до цього були великі інвестиції американського та японського капіталу, а також впровадження нових передових технологій.

3. Постсоціалістичні країни з перехідною економікою (молоді незалежні держави) - це минулі республіки СРСР (Україна, Білорусь, Росія, Молдова та ін.) і постсоціалістичні країни Європи (Польща, Словаччина Чехія, та ін.), які стали на шлях піднесення ринкової економіки. Вони займають 18% земної суші, в них проживає 7,5% всього населення світу, а їх відсоток у ВВП світу становить 3,5%.

Тут розвинувся індустріальний тип економіки. Соціально-економічна політика цих країн була направлена на індустріалізацію, розвиток державних підприємств, в яких продукція часто була не конкурентоспроможною, а тому направлялась на внутрішній ринок. Хоч зараз у цих країнах впроваджуються ринкові реформи, але у більшості з цих країн економіка перебуває в кризовому стані.

4. Країни, які розвиваються - це 128 країн Азії, Латинської Америки, Африки та Океанії; вони займають половину земної суші, де проживає 52% населення світу; їхній відсоток у ВВП світу сягає 20%. Об'єднують їх в окрему групу за історико-географічними особливостями розвитку економіки, також за спільним соціально-економічними проблемами, які їм приходится розв'язувати. На розвиток цих країн вплинуло колоніальне минуле.

Виділяють також багато підтипів країн. Головні з них: країни з зрілою структурою господарства (Індонезія, Індія, Єгипет, Марокко, та ін.); країни, що експортують нафту з високими доходами (Кувейт, Саудівська Аравія, Ірак, Іран, ОАЕ та ін.); менш розвинені країни, які відрізняються надзвичайно низьким розвитком продуктивних сил, у сільському господарстві переважно монокультури, а промисловість відсутня.

5. Країнами із централізованим управлінням економічних процесів залишаються Китайська Народна Республіка, В'єтнам, Корейська Народно-Демократична Республіка, Куба, Лаос. Ці країни сягають 7,8% земної суші, там проживають 25% від усього населення світу, а їхній відсоток у світовому ВВП становить 2,5%. Характерною ознакою командно-адміністративних систем є низький рівень соціально-економічного розвитку [10, С. 243-244].

Розділ III. Аналіз структури та динаміки ВВП України.

Показник ВВП характеризує можливості економіки щодо забезпечення добробуту суспільства в трьох аспектах: ефективності розподілу виробництва на продукти проміжного та кінцевого призначення; структури кінцевого попиту (споживання, нагромадження, зовнішньоторговельне сальдо); первинних доходів. ВВП є також основою вимірювання структури виробництва, міжнародних порівнянь якості життя, оцінки дефіциту державного бюджету, грошової емісії та ін. Головною особливістю ВВП є те, що він охоплює вартість тільки тих товарів і послуг, які вироблені на території даної країни.

Для аналізу структури ВВП застосовуємо розрахунок за методом кінцевого використання з 2005 р. по 2016 р. (табл 3.1):

Таблиця 3.1.

Аналіз структури ВВП за методом кінцевого використання за 2005-2016 рр.

Роки	Споживчі витрати, млн. грн.	% ВВП	Валове нагромадження, млн. грн.	% ВВП	Експорт товарів і послуг, млн. грн.	% ВВП	Імпорт товарів і послуг, млн. грн.	% ВВП	Номінальний ВВП, млн. грн.
2005	337879	+76.5%	99876	+22.6%	227252	+51.5%	-223555	-50.6%	441452
2006	424060	+77.9%	134740	+24.8%	253707	+46.6%	-269200	-49.5%	544153
2007	558581	+77.5%	203318	+28.2%	323205	+44.8%	-364373	-50.6%	720731
2008	758902	+80.0%	264883	+27.9%	444859	+46.9%	-520588	-54.9%	948056
2009	772826	+84.6%	155815	+17.1%	423564	+46.4%	-438860	-48.0%	913345
2010	914230	+84.5%	199918	+18.5%	549365	+50.7%	-580944	-53.7%	1082569

Продовження табл. 3.1.

2011	1105201	+83.9%	282474	+21.5%	707953	+53.8%	-779028	-59.2%	1316600
2012	1269601	+90.1%	257335	+18.3%	717347	+50.9%	-835394	-59.3%	1408889
2013	1350220	+92.8%	228474	+15.7%	681899	+46.9%	-805662	-55.4%	1454931
2014	1409772	+90,0%	220968	+14.1%	770121	+49.2%	-834133	-53.2%	1566728
2015	1715636	+86.7%	303297	+15,5%	1044541	+52,8%	-1084016	-54,8%	1979458
2016	2018854	+84.7%	512830	+21,5%	1174625	+49.3%	-1323127	-55,5%	2383182

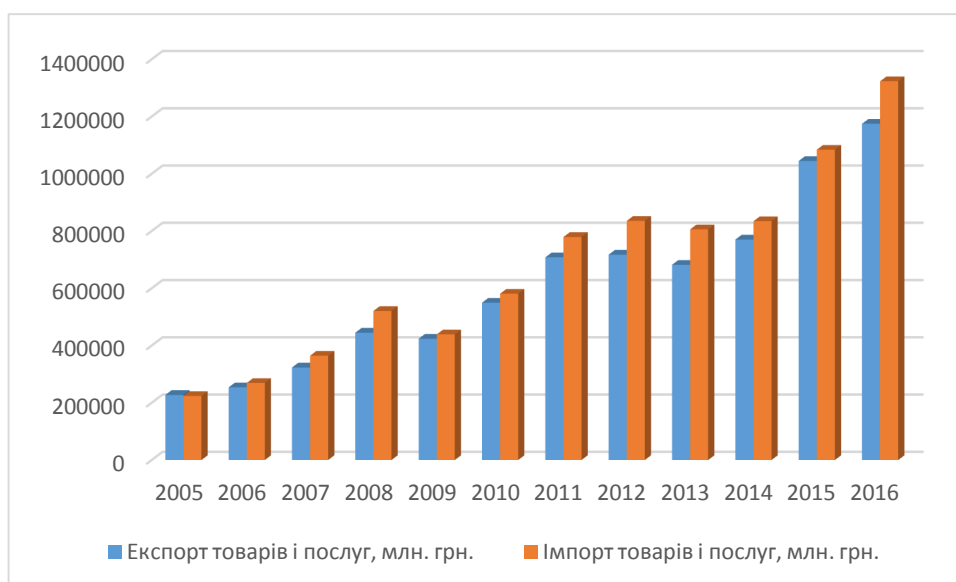
Складено автором на основі: [13].

За даними Державної служби статистики України частка споживчих витрат в структурі ВВП зростала щорічно до 2005 р. по 2013 р., а з 2014 р. по 2016 р. споживчі витрати знижуються. Це пов'язано, насамперед, з кризовою ситуацією в Україні, що спровокувала підвищення цін, появу інфляційних процесів та низьку купівельну спроможність населення.

Частка валового нагромадження основного капіталу у ВВП знизилася до 17,1 % у 2009 р, від 2010 р. до 2016 р. валове нагромадження коливалось в межах 14,1%-21,5%.

Розглядаючи дані по структурі валового внутрішнього продукту України по кінцевому використанню можна побачити і динаміку співвідношення експорту та імпорту України за останні роки на рисунку 3.1.

Рисунок 3.1. Динаміка співвідношення експорту та імпорту України за 2005-2016 рр.

Складено автором на основі: [13].

Видно, що разом із зростанням обсягів експортно-імпортних операцій, імпорт в Україні в останні роки хронічно випереджає експорт, а їх різниця деколи досягає 8% ВВП.

Виходячи з міркувань, що ВВП є загальним кількісним показником економічного зростання, проаналізуємо його динаміку в Україні за 2000-2016 рр. (табл. 3.2.)

Таблиця 3.2

Аналіз динаміки ВВП України за 2001-2016 рр.

Роки	ВВП, млн.грн	ВВП на душу населення, грн	Темпи зростання, %
2001	211175	4340	-
2002	234138	4855	9,17
2003	277355	5801	18,46
2004	357544	7535	28,91
2005	457325	9709	27,91
2006	565018	12076	23,55
2007	751106	16150	32,93
2008	990819	21419	31,91
2009	947042	20564	-4,42
2010	1120585	24429	18,32
2011	1349178	29519	20,4
2012	1459096	32002	8,14
2013	1522657	33473	4,36

Продовження табл. 3.2

2014	1586915	36904	4,22
2015	1988544	46413	25,31
2016	2383182	55854	19,85

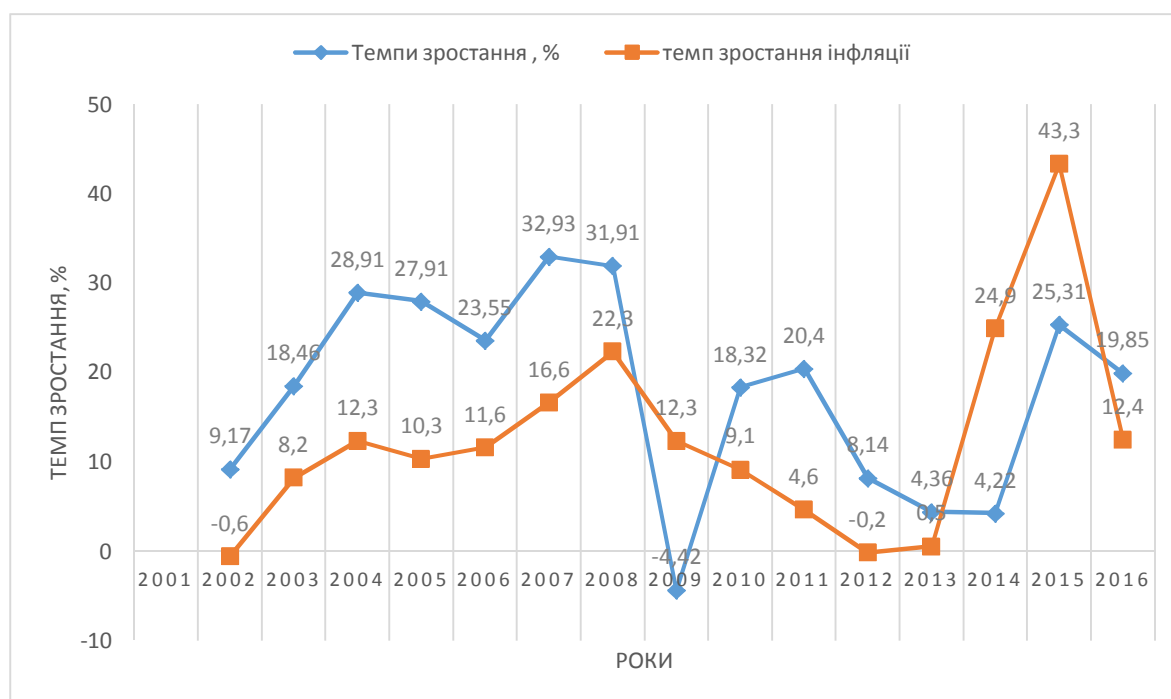
Складено автором на основі: [6].

Аналіз темпу зростання ВВП України протягом 2001-2016 рр. свідчить про його мінливий характер: з 2002 р. темп зростання збільшився з 9,17% до 28,91% у 2004 р.. Причиною такого зростання стало проведення державою послідовних і масштабних економічних реформ, які опосередковано спонукали до значного розширення попиту, а також пропозиції.

2005-2006 рр. характеризуються спадною динамікою ВВП (зменшення темпу зростання з 27,91% до 23,55%), а 2007-2008 рр. – незначне зменшення (з 32,93% до 31,91%). На початок 2008 р. Україна практично відновила свій економічний потенціал, який було втрачено в результаті болісних, але необхідних пострадянських ринкових перетворень.

Необхідно вказати і на суб'єктивні фактори зменшення ВВП за цей період: вважаємо, що з перших днів здобуття незалежності у нашій країні не відбувалося достатньої генерації нових виробничих потужностей, кошти, які спрямовувалися на розробку і запровадження новітніх технологій, інновацій у промисловості й сільському господарстві, використовувалися нераціонально, обсяг фінансування не відповідав нагальним потребам, а наукові розробки розглядалися (і така тенденція зберігається і сьогодні) як неефективно затратні статті бюджетного кошторису. Крім того, наростаючий торговельний дефіцит та дефіцит платіжного балансу, високий рівень споживання і низька інвестиційна активність, а також інші чинники надали синергетичного ефекту світовій фінансовій кризі, що прийшла в Україну у 2008 р. та вразила нашу державу сильніше, ніж деякі інші країни світу.[9]

Обов'язковою умовою при аналізі динаміки ВВП є корегування на показник інфляції, яка збільшує номінальну вартість ВВП та водночас зменшує його реальну вартість (рис. 3.2.).

Рисунок 3.2. Динаміка темпу зростання ВВП та темпу зростання інфляції за 2001-2016 рр.

Складено автором на основі: [6].

Отже, у 2004 р. при зростанні ВВП на 28,91% одночасно рівень інфляції збільшився на 12,3%; у 2007 р. при зростанні ВВП на 32,93% рівень інфляції збільшився на 16,6%; максимальний темп зростання інфляції за досліджуваний період був у 2015 р. – 43,3% (найвищий темп зростання інфляції за останні 20 років). Тільки у 2002 р. і у 2012 р. на фоні зростання ВВП України рівень інфляції зменшився, тобто ВВП зросло у реальному вимірі.

Як бачимо, суттєве збільшення темпу зростання інфляції відбулося у 2014 р., це пояснюється тим, що у цьому році почалося ведення військових дій на Сході України, а тим самим це призвело до низки виникнення дисбалансованих макроекономічних показників. Динаміка макропоказників стала зовсім неконтрольованою: падіння гривні на світовому ринку спровокувало інфляцію у 24,9%. Внаслідок стрімкого зниження обсягів виробництва та втрати важливих промислових регіонів, 2015 рік видався для України ще важчим. За офіційною статистикою, від початку 2014 року до листопада інфляція в Україні склала 21%. У 2015р. інфляційні процеси стрімко прискорились. За підсумками квітня,

інфляція досягла рекордного рівня – 60,9%. За підсумками 2016 року інфляція в Україні сповільнилася до 12,4%. Тобто ціни все рівно зростали, проте вже не такими шаленими темпами, як у 2015-му, коли все дорожчало майже в півтора разу. За 2014-2015 рр. рівень інфляції зростав майже у три рази швидше, ніж зростав ВВП.

На основі проведеного аналізу можна казати наступне: якщо значна частина приросту ВВП припадає на зростання цін, структура економіки вважається незадовільною, резерви економічного зростання не використовуються повною мірою, темпи економічних реформ і перетворень відстають від нагальних потреб.

Розділ VI. ВВП, добробут та рівень життя: тенденції виходу за межі СНР.

Методологія ВВП не дозволяє в повній мірі відобразити добробут населення, адже дане поняття – комплексне, багатовимірне, яке значно виходить за рамки затвердженої у більшості країн світу стандартної статистичної системи виміру результатів економічної діяльності на макrorівні – СНР.

Аналізуючи зв'язок між доходом та показниками, які не пов'язані з доходом в розвитку людини, більшість вчених дійшли до наступних висновків. Дослідники наголошують, що економіка зростання і її взаємозв'язок з науковими дослідженнями в галузі розвитку людства вимагає радикального переосмислення. Центральною тезою концепції розвитку людини є те, що гідний життєвий рівень – це щось значно більше, ніж гроші. Дослідників повинно хвилювати можливість людей щодо реалізації своїх життєвих планів; дохід важливий, але таким же важливим є доступ до освіти і здатність прожити довге і здорове життя, впливати на рішення, прийняті суспільством, і жити в соціумі, де поважають і цінують кожного. Широкий спектр доказів підтверджує точку зору, згідно з якою людей хвилює дещо більше, ніж дохід або споживання. Теоретичні та емпіричні моделі, які виходять з того, що люди прагнуть лише максимізувати споживання, явно недостатні для дослідження розвитку людини.

Розглянемо наступні аргументи щодо недосконалості СНР та ВВП зокрема:

- ВВП в основному вимірює ринкове виробництво, проте, водночас трактується як показник економічного добробуту населення. Поєднання ринкового виробництва і людського добробуту воєдино веде за собою неправильне розуміння і подальші неправильні політичні рішення.
- Вимірювання антиблага як фактора збільшення ВВП та ігнорування проблем сталого розвитку. Для прикладу, затори на дорогах чи високий рівень злочинності можуть збільшити показник ВВП, тому що ведуть до зростання споживання і вироблення бензину і витрат на

утримання в'язниць, тобто витрат державного сектору. Безсумнівно, зростання економіки в цих випадках негативно впливає на рівень добробуту населення.

- Існування товарів і послуг, які реалізуються чи надаються без цін. Яскравими прикладами є державне медичне страхування, догляд за дітьми соціальних служб, виробництво домашніх господарств для власного споживання та інші.
- Поява і широке розповсюдження інформаційних і комунікаційних технологій з неможливістю точного виміру їх ціни у зв'язку з зміною якості, комплексністю та багатовимірністю продукції чи послуг.
- Не відображення зростання нерівномірності в розподілі доходу. Зокрема, в умовах неусталених господарських систем економічні суб'єкти, що переслідують рентозагарбницьку тактику можуть латентно максимізувати особисту корисність на основі специфічного інституційного порядку [7].
- Умовні нарахування статистики. Існують умовні нарахування у використуваному доході (disposable income) домашніх господарств за послуги, надані державою безпосередньо цим суб'єктам економіки, причому в Франції вони становлять третину використуваного доходу домашніх господарств, а в США – більше 20%. Спостережені значення користуються більшою довірою, ніж умовно-нараховані значення, тому існує нерівність в кінцевих значеннях.

Доцільно буде порівняти зростання доходів із показниками, які не пов'язані з доходом в розвитку людини. Такими показниками є Індекс глобальної конкурентоспроможності та Індекс людського розвитку (далі, – ІЛР).

Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) – глобальне дослідження і супроводжуючий його рейтинг країн світу за показником економічної конкурентоспроможності. Індекс розраховується за методикою Всесвітнього економічного форуму. Цей показник оцінює здатність

економік забезпечувати вищу продуктивність бізнесу і, як наслідок, вищі темпи економічного зростання й економічного добробуту нації.

Дослідження проводиться з 2004 року і в даний час є найповнішим комплексом показників конкурентоспроможності в різних країнах світу.

Експерти при складанні індексу враховують, на якій стадії економічного розвитку знаходиться країна – базового розвитку, керованої ефективності чи інноваційного розвитку, оскільки значення окремих чинників зростання конкурентоспроможності визначаються стартовими умовами, інституційними та структурними характеристиками країни. Враховуючи особливості вихідного стану країни, пропонується активізація тих сфер діяльності, які найкраще здатні підвищити її конкурентоспроможність. Наприклад, для країн, які конкурують на світовому ринку виключно на основі наявності природних ресурсів та низькокваліфікованої робочої сили, актуальним є зосередження на покращенні позицій «базового розвитку» [19, С. 16-18].

У табл. 4.1 наведені дані щодо позицій окремих країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності у 2016-2017 рр. Як видно із даних табл. 1.3, традиційно, рейтинг очолили Швейцарія та Сінгапур. До десятки найконкурентоспроможніших країн, як і в попередньому році, увійшли США, Нідерланди, Німеччина, Швеція, Великобританія, Японія, Гонконг та Фінляндія, які з високими показниками національної конкурентоспроможності забезпечують вищий рівень добробуту своїх громадян. Україна ж посіла 85 місце серед 138 країн світу, втративши за рік шість позицій (у попередньому рейтингу займала 79 позицію). Індекс конкурентоспроможності України становить 4 за семибальною шкалою - це найгірший результат за чотири роки (в останній раз така позначка була досягнута в рейтингу GCI 2011-2012 рр.). Регрес у формуванні міжнародної конкурентоспроможності України, перш за все, обумовлений відсутністю як комплексної, так і секторальної стратегії розвитку країни на довгостроковий період. Розробка довгострокової стратегії, з урахуванням сильних та слабких позицій у відповідності з Глобальним індексом конкурентоспроможності, дозволить сформулювати тактичні та стратегічні завдання для уряду України,

сприятиме інвестиційні привабливості України та формуванню бренду країни. Сходиною вище виявилися Намібія (84 місце), нижче - Греція (86 позиції). Найближчі географічні сусіди України зайняли в рейтингу такі місця: Росія - 43, Молдова - 100, Румунія - 62, Польща - 36. Білорусі в рейтингу немає.

Таблиця 4.1

Рейтинг окремих країн світу за GCI за 2016-2017 рр.

Позиція в рейтингу	Країна	Оцінка (від 1 до 7)
Топ-10 країн-лідерів		
1	Швейцарія	5,81
2	Сінгапур	5,72
3	США	5,70
4	Нідерланди	5,57
5	Німеччина	5,57
6	Швеція	5,53
7	Велика Британія	5,49
8	Японія	5,48
9	Гонконг	5,48
10	Фінляндія	5,44
...	...	...
84	Намібія	4,02
85	Україна	4,00
86	Греція	4,00
Топ-10 країн-аутсайдерів		
129	Конго	3,29
130	Венесуела	3,27
131	Ліберія	3,21
132	Леон	3,16
133	Мозамбік	3,13
134	Малаві	3,08
135	Бурунді	3,06
136	Чад	2,96
137	Мавританія	2,94
138	Ємен	2,74

Складено автором на основі: [1].

Найнижчий рейтинг за Індексом глобальної конкурентоспроможності демонструють, зокрема, Конго, Венесуела, Ліберія, Леон, Мозамбік, Малаві, Бурунді, Чад, Мавританія, Ємен, що свідчить про недалекоглядність уряду цих країн і політичну безвихідь, які стримують зростання економічних показників. На думку фахівців, збільшення продуктивності праці та інвестиції приватного

сектора могли б стати ключовими факторами для поліпшення конкурентних переваг під час посиленої невизначеності глобальних економічних перспектив.

Індекс глобальної конкурентоспроможності повинен використовуватися державами, що прагнуть до ліквідації перешкод на шляху економічного розвитку і конкурентоспроможності, в якості інструменту для аналізу проблемних моментів в їх економічній політиці і розробки стратегій з досягнення стійкого економічного зростання.

Індекс людського розвитку (Human Development Index) – інтегральний показник, який створили Мегнад Десаї та Амартія Сен для дослідження розвитку людського потенціалу країн. Індекс щорічно публікується Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй у щорічному звіті про розвиток людського потенціалу з 1990 року і більше 20 років використовується як альтернативний показник суспільного прогресу на противагу економічним оцінкам.

Індекс людського розвитку – це сукупний показник рівня розвитку людини в країні, тому іноді його використовують як синонім таких понять як «якість життя» або «рівень життя». Індекс вимірює досягнення країни з точки зору стану здоров'я, отримання освіти та фактичного доходу її громадян.

Отже, для кількісного представлення трьох базових вимірів людського розвитку використовуються такі індикатори:

- показник довголіття: середня очікувана тривалість життя при народженні;
- показники освіченості: рівень грамотності (частка грамотних серед населення 15 років і старшого) та рівень охоплення навчанням (сукупна частка учнів серед населення відповідного віку);
- показник матеріального добробуту (скорегований реальний ВВП на одну особу).

Для побудови ІЛР необхідно привести вищевикладені показники до одного виміру, тобто розрахувати часткові індекси людського розвитку: індекс тривалості життя, індекс рівня освіченості, індекс скоригованого реального ВВП.

Автори ІЛР поділяють країни на 4 категорії: держави з дуже високим рівнем розвитку, високим рівнем розвитку, середнім рівнем розвитку й низьким рівнем розвитку (табл. 4.2).

Таблиця 4.2.

**Рейтинг окремих країн світу за індексом людського розвитку
(Human Development Index) за 2016 р.**

Позиція в рейтингу	Країна	Оцінка
1	Норвегія	0,949
2	Швейцарія	0,939
3	Австралія	0,939
...	...	...
84	Україна	0,743
...	...	...
90	Китай	0,738
188	Центральноафриканська Республіка	0,352

Складено автором на основі: [1].

До першої категорії належать країни, числове значення індексу яких дорівнює більше 0,9 бала. Серед лідерів за Індексом людського розвитку (ІЛР) 2016 року – Норвегія, Швейцарія, Австралія, Німеччина, Данія, Сінгапур, Нідерланди, Ірландія, Ісландія, Канада.

До країн з високим рівнем розвитку людського потенціалу належать держави з показником більше 0,8 бала, а до держав із низьким рівнем – зараховують країни, які отримали менше 0,5 бала у рейтингу . Загальна світова тенденція полягає у безперервному покращенні рівня людського розвитку. Насправді, жодна із країн не показала нижчого ІЛР аніж у 2000 році.

Щодо України, то у 2016 р. ІЛР становив 0,743 (84 позиція по рейтингу), тобто Україна належить до держав з високим рівнем людського розвитку. Водночас Україна істотно погіршила свої позиції порівняно з 2015 роком, коли країна перебувала на 81 місці. Ця оцінка відображає реальний стан справ у країні, на території якої триває збройний конфлікт та яка важко працює над модернізацією своїх економічних, політичних і соціальних інститутів [1].

Отже, як бачимо такі показники, як Індекс глобальної конкурентноспоможності та Індекс людського розвитку більш повніше відображають добробут та рівень життя населення, аніж Валовий внутрішній продукт. Тому, напевно, доцільно переглянути питання розширення спектру аналізу економічного добробуту на сьогодні та зайнятися ним на рівні міжнародних організацій, державних урядів, локальних ініціатив.

Висновки

Результати виконаного дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

- 1) Валовий внутрішній продукт (GDP) – є одним із важливих макроекономічних показників системи національних рахунків, який являє собою вартість кінцевих товарів і послуг, що вироблені в межах території певної країни за певний період національними та іноземними ресурсами (резидентами і нерезидентами).

Валовий внутрішній продукт, як уже зазначалося, обчислюють трьома методами:

- як суму видатків покупців на придбання товарів і послуг (за видатками – метод кінцевого використання);
- як суму грошових доходів, отриманих від виробництва продукції у цьому році (за доходами – розподільний метод);
- як суму доданої вартості, створеної на всіх стадіях виробництва товарів і послуг (за галузями – виробничий метод).

- 2) У 1968 р. ООН створила Програму міжнародних зіставлень ВВП (далі - ПМЗ), з метою отримання інформації, що давала б можливість порівняти рівні розвитку й ефективності економік країн світу, оцінити їх зростання і рівень добробуту населення. В основу ПМЗ покладено розрахунок ВВП за методом кінцевого використання (тобто за категоріями витрат). Починаючи з 1980 р., зіставлення проводилися один раз на кілька років за регіональним принципом. Сьогодні результати міжнародних зіставлень використовуються міжнародними організаціями (ООН, ЄБС, МВФ, ОБСР, МБРР), органами держави і неурядовими організаціями країн світу, а також деякими науковцями для практичних і аналітичних робіт

- 3) За період 2001-2016 рр. темп приросту ВВП уповільнився; це пояснюється тим, що в Україні продовжується процес перебудови, зараз еко-

номічна ситуація в країні є доволі складною. Через воєнний конфлікт з Росією збільшилась боргова залежність нашої держави та зменшились власні фінансові ресурси, що підтвердили розрахунки структури та динаміки ВВП.

- 4) ВВП є найбільш широко використовуваний показник оцінки економічної діяльності і належить до основних показників СНР. Багато інших показників, міжнародні рейтинги будуються у відношенні до нього, у співставленні з ним, або ж виходячи з нього. Але ВВП не являється доцільним та реальним відображенням в першу чергу соціально-економічної ситуації в межах кожної країни, а за цим тягне за собою асиметричне бачення інших важливих показників. Такі показники, як Індекс глобальної конкурентноспоможності та Індекс людського розвитку більш повніше відображають добробут та рівень життя населення, аніж Валовий внутрішній продукт. Тому, напевно, доцільно переглянути питання розширення спектру аналізу економічного добробуту на сьогодні та зайнятися ним на рівні міжнародних організацій, державних урядів, локальних ініціатив.

Список використаної літератури

1. Аналітичні дані «World Economic Forum» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.weforum.org>
2. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Баластрик Л.О. Макроекономіка: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., випр. – К.: Знання, 2005. – 851 с.
3. Башнянин Г.І. та ін. Політична економія: Підручник для вузів / Г.І. Башнянин, П.Ю. Лазур, В.С. Медведєв. – К.: Ніка-Центр, Ельга, 2000. – 442 с.
4. Валовий внутрішній продукт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://is.gd/2TShp3>
5. Веб-портал Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=147453>
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
7. Івашук Ю. П. Емерджентний інституційний порядок в економіці та його поведінкові підстави / Ю. П. Івашук // Економічна теорія – №3. – С. 69-81.
8. Курс лекцій з макроекономіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u193/makro_lekciyi.pdf
9. Лемішко, О. О. Статистичне оцінювання функціональної залежності темпу зростання ВВП і складових капіталу [Текст] / О. О. Лемішко // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 12. – С. 377-389.
10. Макроекономіка: навч. посібник / за заг. ред. В. П. Решетило (2-е вид., доповнене); Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2013. – 224 с.
11. Мельник А. Ф. Макроекономіка та макроекономічна політика : навч. посіб. / за ред. А. Ф. Мельник, Т. Л. Желюк, О. В. Длугопольський. – К.: Знання, 2008. – 699 с.

12. Мікроекономіка і макроекономіка: Підручник для студ. вузів. У 2-х ч. / С. Будаговська, О. Кілієвич, І. Луніна та ін. За ред С. Будаговської. – К.: Основи, 2000. – 567 с.
13. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>
14. Осауленко О. Моделювання динаміки та фактори державного регулювання валового внутрішнього продукту // Економіка України. – 2003. – № 6. – С. 10-16. Панчишин С. Макроекономіка: Навч. посіб. – К.: Либідь, 2001. – 267 с.
15. Панчишин С. Макроекономіка: Навч. посібник. Вид. 2-ге, стереотипне. – К.: Либідь, 2002. – 616 с.
16. Питання статистики. Журнал. / № 1, 2003 р., с. 75.
17. Список країн за ВВП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>
18. Статистика: навчально-практичний посібник / М. Г. Назаров - М: «КНО-РУС», 2006. - 213 с.
19. Сучасні вимірники рівня розвитку структурних та інституціональних характеристик національної та глобальної економік: навч.-метод. посіб. / В.В. Козюк [та ін.]; за ред. В.В. Козюка. – 2-ге вид., випр. і доп. – Тернопіль: Вектор, 2015. – 248 с.
20. Mello M. Growth equations: a quantile regression exploration / M. Mello, R. Perelli // The Quarterly Review of Economics and Finance. – 2003. – № 43. – P. 643-667.